

ՔՐԵԱԿԱՆ ԵՆԹԱՄՇԱԿՈՒՅԹ ԿՐՈՂ ԽՄԲԱՎՈՐՄԱՆ (ԳՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ) ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ ՍՏԵՂԾԵԼԸ ՔՐԵԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ

Արման Բաբախանյան

ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի դասախոս,

ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի դատավորի օգնական

arman.babakhanyan@ysu.am

ORCID - 0000-0001-9465-6016

Համառոտագիր: Օրենսդիրը, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 323-րդ հոդվածը նախատեսելով, կարծում ենք, նպատակ է հետապնդել ակտիվացնել գողական աշխարհի ղեկավար կազմի ներկայացուցիչների դեմ մղվող քրեաիրավական պայքարը: Այնուամենայնիվ, օրենսդրի կողմից որդեգրած որոշ մոտեցումներ խնդրահարույց են և չեն նպաստում գողական աշխարհի ղեկավար կազմի ներկայացուցիչների դեմ քրեաիրավական պայքար մղելու արդյունավետության բարձրացմանը:

Այս համատեքստում աշխատանքի նպատակն է քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման (գողական աշխարհի) հասկացության և դա ստեղծելու համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսող իրավակարգավորման համակարգային ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում հստակեցնել գողական աշխարհի հասկացությունը՝ առաջարկելով դրա խմբագրված տարբերակը, ինչպես նաև որոշել դա ստեղծելու համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսելու անհրաժեշտությունը:

Արդյունքում հանգել ենք հետևության, որ գողական աշխարհ է համարվում քրեական աստիճանակարգությամբ ու միջանձնային հիերարխիկ հարաբերություններով օժտված անձանց միավորումը, որը գործում է գողական օրենքի վրա հիմնված վարքագծի կանոնների համաձայն, և որի նպատակը հանցագործություն կատարելն է կամ գողական աշխարհում ունեցած հեղինակության կամ բռնության, բռնություն գործադրելու սպառնալիքի, շանտաժի, հարկադրանքի այլ եղանակի կամ անօրինական այլ գործողությունների միջոցով հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալը: Բացի այդ, գտել ենք, որ բացակայում է գողական աշխարհ ստեղծելը քրեականացնելու անհրաժեշտությունը:

Բանալի բառեր - քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում; գողական աշխարհ; գողական օրենք; գողական աշխարհի ղեկավար կազմի ներկայացուցիչներ; գողական աշխարհում ունեցած հեղինակություն; քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման ստեղծում; գողական աշխարհի ստեղծում:

1. ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն հոդվածում քննարկվում են Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի¹ (այսուհետ՝ նաև՝ գործող Օրենսգիրք) 323-րդ հոդվածում նախատեսված

¹ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք, ՀՕ-199-Ն, ընդունվել է 2021 թվականի մայիսի 5-ին, ուժի մեջ է մտել 2022 թվականի հուլիսի 1-ին, Միասնական կայք 2021.05.17-2021.05.30, Պաշտոնական հրապարակման օրը 27.05.2021:

քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման (գողական աշխարհի) հասկացությունը և գողական աշխարհի ստեղծելու համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսելու անհրաժեշտությունը: Պետք է նշել, որ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման (գողական աշխարհի) ներկայիս հասկացությունում առկա են որոշ խնդրահարույց ձևակերպումներ, ինչպես նաև վիճելի է դա ստեղծելը որպես հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի դրսևորում նախատեսելը:

Սույն հետազոտության նպատակն է քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման (գողական աշխարհի) հասկացության և դա ստեղծելու համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսող իրավակարգավորման համակարգային ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում հստակեցնել քննարկվող հասկացությունը՝ առաջարկելով դրա խմբագրված տարբերակը, ինչպես նաև որոշել գողական աշխարհի ստեղծելու համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսելու անհրաժեշտությունը: Նշված նպատակներին հասնելու համար խնդիր է դրվել՝

- ուսումնասիրել քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման (գողական աշխարհի) հասկացության հատկանիշները, վեր հանել այդ հասկացությունում առկա խնդրահարույց ձևակերպումները՝ հաշվի առնելով նաև արտասահմանյան որոշ երկրների փորձը,
- ներկայացնել քննարկվող հասկացության հստակեցմանն ուղղված առաջարկներ,
- բացահայտել գողական աշխարհի ստեղծելու էությունը և քննարկել դրա համար քրեական պատասխանատվություն նախատեսելու անհրաժեշտությունը:

Աշխատանքում, պայմանավորված հետազոտման նպատակներով և խնդիրներով, կիրառվել են ընդհանուր և հատուկ մեթոդներ, մասնավորապես՝ անալիզ, սինթեզ, համակարգակառուցվածքային, իրավահամեմատական և այլ մեթոդներ:

2. ՔՐԵԱԿԱՆ ԵՆԹԱՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԿՐՈՂ ԽՄԲԱՎՈՐՄԱՆ (ԳՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐԻՆ) ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Գործող Օրենսգրքի 323-րդ հոդվածը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում ստեղծելու կամ ղեկավարելու համար, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ մասը տալիս է քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման հասկացությունը՝ սահմանելով, որ գործող Օրենսգրքի՝ «Հասարակական անվտանգության դեմ ուղղված ընդհանուր բնույթի հանցագործությունները» գլխի իմաստով՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում (գողական աշխարհ) է համարվում քրեական աստիճանակարգությամբ ու միջանձնային հիերարխիկ հարաբերություններով օժտված անձանց միավորումը, որը գործում է իր սահմանած և ճանաչած վարքագծի կանոնների համաձայն, որոնք չեն համապատասխանում պետության սահմանած վարքագծի համապարտադիր կանոններին կամ դրանց իրացման իրավաչափ ձևերին, և որի նպատակը հանցագործություն կատարելն է կամ հանցագործության կատարումը հովանավորելը կամ այլ անձանց հանցագործության կատարմանը ներգրավելը կամ բռնության, սպառնալիքի, հարկադրանքի կամ անօրինական այլ գործողությունների միջոցով հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալը:

Կարծում ենք՝ քննարկվող հանցակազմը նախատեսելով՝ օրենսդիրը նպատակ է հետապնդել ակտիվացնել գողական աշխարհի ղեկավար կազմի ներկայացուցիչների դեմ մղվող քրեաիրավական պայքարը:

Այնուամենայնիվ, քննարկվող հանցակազմը ձևակերպելիս օրենսդիրը կողմից որդեգրած որոշ մոտեցումներ խնդրահարույց են և չեն նպաստում գողական աշ-

խարհի ղեկավար կազմի ներկայացուցիչների դեմ քրեաիրավական պայքար մղելու արդյունավետության բարձրացմանը:

Հարկ է նշել, որ թեև քննարկվող հոդվածի 3-րդ մասում նախատեսված հասկացությունն ընդհանուր առմամբ հաջողված է, այնուամենայնիվ դրանում առկա են որոշ խնդրահարույց ձևակերպումներ:

Նախ, օրենսդիրը քննարկվող հոդվածում միաժամանակ օգտագործում է «գողական աշխարհ» և «քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում» եզրույթները՝ դրանք դիտարկելով որպես հոմանիշներ:

Մինչդեռ գողական աշխարհը և քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումը որպես համարժեք եզրույթներ դիտարկելը խնդրահարույց է, քանի որ «գողական աշխարհն իրենից ներկայացնում է «գողական օրենքով» («պրագմոնով») առաջնորդվող բոլոր անձանց միավորումը»¹, իսկ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումը կարելի է մեկնաբանել որպես գողական աշխարհի շրջանակում գործող, առավել նեղ շրջանակի անձանց միավորում: Այսինքն՝ գողական աշխարհ և քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում եզրույթները հարաբերակցվում են որպես ամբողջ և մաս:

Հետևաբար, գտնում ենք, որ օրենսդրի կողմից գողական աշխարհը և քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումը նույնացնելը և այդ եզրույթները որպես հոմանիշներ օգտագործելն ընդունելի չեն:

Անդրադառնալով այն հարցին, թե գողական աշխարհ և քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում եզրույթներից ո՞րը պետք է կիրառվի քննարկվող իրավանորմում, գտնում ենք, որ առավել նպատակահարմար է գողական աշխարհ եզրույթը:

Վերագրյալ հետևությունը պայմանավորված է առաջին հերթին այն հանգամանքով, որ օրենսդիրն իրականում քննարկվող իրավանորմում նկատի է ունեցել ամբողջ գողական աշխարհը, այլ ոչ թե դրա բաղկացուցիչ մասերից՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումները: Այս մասին է վկայում գործող Օրենսգրքի 323-րդ հոդվածի 3-րդ մասում նախատեսված գողական աշխարհի հասկացության այն հատկանիշը, որ անձանց միավորումը գործում է իր սահմանած և ճանաչած վարքագծի կանոնների համաձայն: Պետք է նշել, որ վարքագծի կանոնները սահմանվում են ամբողջ գողական աշխարհի կամ առնվազն դրա մեծամասնության ղեկավար կազմի կողմից և ճանաչվում են ամբողջ գողական աշխարհի կամ առնվազն դրա մեծամասնության կողմից, այլ ոչ թե սահմանվում և ճանաչվում են գողական աշխարհի շրջանակում գործող, առավել նեղ շրջանակի անձանցից բաղկացած տարբեր խմբերի՝ քրեական ենթամշակույթ կրող տարբեր խմբավորումների կողմից:

Բացի այդ, իրավական որոշակիության տեսանկյունից «գողական աշխարհ» եզրույթն օգտագործելն ավելի ընդունելի է, քանի որ այն առավել ընկալելի է գողա-

¹ Տե՛ս Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ Ashlarba v. Georgia գործով 2014 թվականի հուլիսի 15-ի վճռի 22-րդ կետը, գանգատ թիվ 45554/08, (<https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-145572> էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ), ՀՀ արդարադատության նախարարության քրեակատարողական հիմնարկներում և մարմիններում հասարակական վերահսկողություն իրականացնող հասարակական դիտորդների խմբի՝ 2020 թվականի գործունեության հաշվետվություն /ամենամյա/, Հայաստան, 2021, էջեր 80, 87 (<https://prisoninitiatives.am/reports/18277/> էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ), **Ն.Իսկանդարյան և այլ համահեղինակներ** Ոչ ֆորմալ հարաբերությունները Հայաստանի ազատագրվման վայրերում. Նուբարաշեն քրեակատարողական հիմնարկի օրինակով, Քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտ ՀՎ, 2017, էջ 8, (http://www.csi.am/sites/default/files/library/report_prison_subculture%20Arm.pdf էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ):

կան աշխարհի ներկայացուցիչների կողմից՝ ի համեմատ օրենսդրի կողմից ներմուծված «քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում» եզրույթի:

Հետևաբար, կարծում ենք, օրենսդիրը պետք է հրաժարվի «քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում» եզրույթը օգտագործելուց:

Նման պայմաններում և հաշվի առնելով, որ գրական խոսքում բացակայում է «գողական աշխարհ» եզրույթի էությունը նույնությամբ արտահայտող եզրույթը, գտնում ենք, որ օրենսդրի կողմից առավել նպատակահարմար է հենց «գողական աշխարհ» եզրույթի կիրառումը:

Անդրադառնալով գողական աշխարհի հասկացության հատկանիշներին՝ հարկ է նախ նշել, որ այդպիսին են համարվում քրեական աստիճանակարգությունը ու միջանձնային հիերարխիկ հարաբերությունները, որոնց էությունը բացահայտված է իրավաբանական գրականության մեջ¹, ուստի դրանց կրկին անդրադառնալու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Գողական աշխարհի հասկացության հաջորդ հատկանիշն իր սահմանած և ճանաչած վարքագծի կանոնների համաձայն գործելն է, որոնք չեն համապատասխանում պետության սահմանած վարքագծի համապարտադիր կանոններին կամ դրանց իրացման իրավաչափ ձևերին:

Այս առնչությամբ հարկ է նշել, որ «ներկայումս Հայաստանում գործում է գողական օրենք (պռագոն), որը տարբերվում է խորհրդային նախատիպից թե՛ էթիկական սկզբունքներով, թե՛ հիերարխիայի կառուցվածքով, թե՛ դրա աջակցության և բանտի վարչակազմի հետ փոխհարաբերությունների առումով: Հայկական գողական օրենքը «պահանջում է առաջին հերթին հարգել դիմացիներին, ոչ մեկին չվիրավորել, կռիվ չսարքել, պահպանել մաքրություն և կարգուկանոն, բայց, միաժամանակ, հարգանք ունենալ սեփական անձի նկատմամբ»²:

Գողական աշխարհի հասկացությունը վերջինիս էությանը հնարավորինս համապատասխանեցնելու և գողական աշխարհը հանցավոր այլ խմբավորումներից առավել հստակ սահմանազատելու օրենսդրական հիմք ստեղծելու նպատակով՝ կարծում ենք, որ գողական աշխարհի հասկացության մեջ անհրաժեշտ է կատարել փոփոխություն և հստակ մատնանշել, որ այն գործում է ոչ թե ուղղակի իր սահմանած և ճանաչած վարքագծի կանոնների համաձայն, որոնք չեն համապատասխանում պետության սահմանած վարքագծի համապարտադիր կանոններին կամ դրանց իրացման իրավաչափ ձևերին, այլ գործում է «գողական օրենքի» («պռագոնի») վրա հիմնված վարքագծի կանոնների համաձայն:

Խնդիրն այն է, որ ոչ միայն գողական աշխարհը, այլ նաև հանցավոր այլ խմբավորումներ կարող են ունենալ իրենց սահմանած և ճանաչած վարքագծի կանոնները, որոնք չեն համապատասխանում պետության սահմանած վարքագծի համապարտադիր կանոններին կամ դրանց իրացման իրավաչափ ձևերին: Նման խմբավորումներից գողական աշխարհը հստակ սահմանազատելու և քննարկվող հանցակազմի շրջանակներն անհիմն չընդլայնելու նպատակով՝ կարծում ենք, որ գողական աշխարհի հասկացության մեջ պետք է հստակ նշվի, որ դրա վարքագծի կանոնները հիմնված են գողական օրենքի վրա:

Միևնույն ժամանակ, հաշվի առնելով, որ «գողական օրենք» և «պռագոն» եզրույթները նկարագրում են միևնույն երևույթը, օրենսդրական մակարդակում վե-

¹ Տե՛ս **Կ.Ա.Քիշադյան** Քրեական ենթամշակույթին առնչվող արարքների քրեաիրավական բնութագիրը (գիտագործնական մեկնաբանություններ), գիտ. խմբ.՝ **Ս.Վ.Առաքելյան**, Երևան, Արդարադատության ակադեմիա, 2020, էջեր 23-25, (<https://aoj.am/storage/library/academy-publications/cA1p3cXVvJQorU9WKQ9tqumypZNDI64fq9C5lEu.pdf> էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ):

² Տե՛ս **Ն.Իսկանդարյան և այլ համահեղինակներ**, նշված աշխ., էջ 8:

րոնշյալ երկու տերմինների միաժամանակյա կիրառումն անհրաժեշտ չէ, և օրենսդրական մակարդակում առավել հարիր է «գողական օրենք» եզրույթի կիրառումը:

Գողական աշխարհի հասկացության հաջորդ հատկանիշը գողական աշխարհի նպատակն է, այն է՝ հանցագործություն կատարելը կամ հանցագործության կատարումը հովանավորելը կամ այլ անձանց հանցագործության կատարմանը ներգրավելը կամ բռնության, սպառնալիքի, հարկադրանքի կամ անօրինական այլ գործողությունների միջոցով հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալը:

Գողական աշխարհի հասկացության շրջանակներում հանցագործություն կատարելը, հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը, անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալը տեսության մեջ ևս մեկնաբանված են¹, ուստի դրանց կրկին անդրադառնալու անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Ինչ վերաբերում է հանցագործություն կատարելը, հանցագործության կատարումը հովանավորելը կամ այլ անձանց հանցագործության կատարմանը ներգրավելը եզրույթներին, ապա դրանց միաժամանակյա կիրառման անհրաժեշտությունը, կարծում ենք, բացակայում է:

Հարկ է նշել, որ հանցագործություն կատարել եզրույթը հավասարապես վերաբերելի է ինչպես կատարողին, այնպես էլ մյուս հանցակիցներին՝ դրոշին, կազմակերպչին և օժանդակողին: Այդ մասին է վկայում այն հանգամանքը, որ գործող Օրենսգրքում հանցագործություն կատարած անձ եզրույթն օգտագործելիս (67-րդ հոդվածի 5-րդ մաս) օրենսդիրը նկատի է ունեցել հանցակիցների բոլոր տեսակներին:

Միննույն ժամանակ պետք է նշել, որ հանցագործության կատարումը հովանավորելը կամ այլ անձանց հանցագործության կատարմանը ներգրավելը, ըստ էության, հանցակցության դրսևորումներ են: Օրինակ՝ հանցագործության կատարումը հովանավորելը կարող է դրսևորվել հանցագործությունը կազմակերպելով, այլ անձանց հանցագործության կատարմանը ներգրավելը՝ հանցագործությանը դրդելով կամ դա կազմակերպելով:

Վերոգրյալը հաշվի առնելով՝ գտնում ենք, որ հանցագործություն կատարել եզրույթի կիրառման պարագայում բացակայում է նաև հանցագործության կատարումը հովանավորելը կամ այլ անձանց հանցագործության կատարմանը ներգրավելը որպես նպատակ նախատեսելու անհրաժեշտությունը, քանի որ դրանք հանցագործություն կատարելու մասնավոր դրսևորումներ են:

Այս հատկանիշի առնչությամբ հարկ է անդրադառնալ նաև հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելու կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալու միջոցներին. որպես այդպիսին հանդես են գալիս բռնությունը, սպառնալիքը, հարկադրանքը կամ անօրինական այլ գործողությունները:

Նախ, գործող Օրենսգրքի համակարգային վերլուծության տեսանկյունից նպատակահարմար չէ սպառնալիք և հարկադրանք եզրույթների միաժամանակյա կիրառումը: Այսպես, գործող Օրենսգրքի մի շարք հանցակազմերի (176-րդ, 188-րդ, 197-րդ, 258-րդ, 260-րդ հոդվածներ) ուսումնասիրությունից բխում է, որ օրենսդիրը սպառնալիք և հարկադրանք եզրույթները միաժամանակ չի կիրառել, այլ ուղղակիորեն մատնանշել է սպառնալիքի որոշ տեսակներ և դրա հետ մեկտեղ հաջորդիվ կիրառել հարկադրանքի այլ եղանակ (ծև) եզրույթը:

Նման պայմաններում, նպատակ ունենալով ապահովել գործող Օրենսգրքի իրավակարգավորումների ներդաշնակությունը, առաջարկում ենք գողական աշ-

¹ Տե՛ս Կ.Ա.Բիշարյան, նշված աշխ., էջեր 30-31:

խարհի հասկացության մեջ սպառնալիքի, հարկադրանքի փոխարեն կիրառել բռնություն գործադրելու սպառնալիք, շանտաժ կամ հարկադրանքի այլ եղանակ ձևակերպումը:

Բացի այդ, որպես միջոց անհրաժեշտ է գողական աշխարհի հասկացության մեջ նշել նաև գողական աշխարհում ունեցած հեղինակության շնորհիվ վեճերը (խնդիրները) լուծելը կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալը՝ հաշվի առնելով գողական աշխարհի ներկայացուցիչների կողմից իրենց «գործառնություններն» իրականացնելիս այդ մեթոդի հաճախակի կիրառումը:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ առաջարկում ենք գործող Օրենսգրքի 323-րդ հոդվածի 3-րդ մասում տրված հասկացությունը խմբագրել և շարադրել հետևյալ կերպ.

«Սույն գլխի իմաստով՝ գողական աշխարհ է համարվում քրեական աստիճանակարգությամբ ու միջանձնային հիերարխիկ հարաբերություններով օժտված անձանց միավորումը, որը գործում է գողական օրենքի վրա հիմնված վարքագծի կանոնների համաձայն, և որի նպատակը հանցագործություն կատարելն է կամ գողական աշխարհում ունեցած հեղինակության կամ բռնության, բռնություն գործադրելու սպառնալիքի, շանտաժի, հարկադրանքի այլ եղանակի կամ անօրինական այլ գործողությունների միջոցով հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալը»:

Հարկ է նշել, որ գողական աշխարհի նման հասկացությունը համահունչ է արտասահմանյան երկրների փորձին՝ հաշվի առնելով, իհարկե, ներպետական օրենսդրության առանձնահատկությունները:

Այսպես, «Կազմակերպված հանցավորության և շորթման մասին» Վրաստանի օրենքի¹ 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ ««գողական համագործակցությունը» անձանց ցանկացած ընդհանրություն է, որը պայմանավորվել է իրականացնել «գողական համագործակցության» գործունեությունը», իսկ ««գողական համագործակցության» գործունեությունը «գողական համագործակցության» անդամի, օրենքով գողի գործունեություն է, որն իրականացվում է ահաբեկման, սպառնալիքի, հարկադրանքի, լռություն պահպանելու պայմանով հարկադրանքի, «գողական սխողկայի», «գողական ռազբորկայի» միջոցով, հանցավոր արարքներին անչափահասների ներգրավման, հանցագործություն կատարելու, հանցագործություն կատարելուն դրդելու միջոցով, սեփական քրեական հեղինակությունը օգտագործելով կամ այլ ապօրինի արարքներով, որոնց նպատակն է իր կամ այլ անձանց համար օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալը, իշխանություն և (կամ) ազդեցություն ձեռք բերելը, տալը»:

Իսկ Իտալիայի քրեական օրենսգրքի² 416-bis հոդվածի համաձայն՝ «միությունը մաֆիայի տեսակ է, եթե նրա անդամներն օգտագործում են միության կապերի ահաբեկող ուժը, ենթակայության պայմանները և դրանցից բխող «լռության օրենսգիրքը» հանցագործություններ կատարելու համար, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով տնտեսական գործունեության նկատմամբ կառավարում կամ վերահսկում ստանալու, կոնցեսիաներ, թույլտվություններ, պայմանագրեր և պետական ծառայություններ ստանալու համար, իր կամ այլ անձանց համար անարդար օգուտներ կամ առավելություններ ստանալու համար, կամ այն բանի համար, որ խոչընդոտեն կամ խանգարեն ձայնի իրավունքի ազատ իրականացումը կամ ապահովեն ձայներ իրենց կամ այլ անձանց համար ընտրությունների ժամանակ»:

¹ Ст'у Закон Грузии об организованной преступности и рэкрете (<https://matsne.gov.ge/ru/document/view/27814?publication=1>) էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ):

² Ст'у Codice penale Italiano (<https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>) էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ):

3. ԳՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ ՍՏԵՂԾԵԼԸ՝ ՈՐՈՇԵՍ ՀԱՆՑԱԿԱԶՄԻ ՕՔՅԵԿՏԻՎ ԿՈՂՄԻ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼԸ

Հաջորդիվ, անդրադառնալով քննարկվող հանցակազմի օբյեկտիվ կողմին, հարկ է նշել, որ այն դրսևորվում է գողական աշխարհը ստեղծելով կամ ղեկավարելով:

Ըստ Կ.Բիշարյանի՝ «քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորում ստեղծելը կարող է դրսևորվել, նախ, քրեական մտածելակերպին հարող անձանց հանցավոր գաղափարների շուրջ համախմբելով, այնուհետև՝ նրանց միջև դերաբաշխում կատարելով: Օրինակ՝ օրենքով գողի» կողմից «պալաժենեց» նշանակելով, իսկ վերջինիս կողմից էլ՝ կոնկրետ տարածքի համար պատասխանատու «նայող» (քրեակատարողական հիմնարկների պարագայում՝ «զոն նայող», «կամեր նայող», «բարաբ նայող») նշանակելով: Ընդ որում, պարտադիր չէ, որ «նայողը» նշանակվի «պալաժենեցի» միջոցով: Նա կարող է նշանակվել նաև անմիջականորեն «օրենքով գողի» կողմից:

Այլ խոսքով՝ ստեղծելը պետք է դրսևորվի քրեակատարողական հիմնարկներում կամ դրանցից դուրս այդ խմբավորումներին բնորոշ հիերարխիկ կառուցվածքով և դերակատարությամբ միավորումներ ձևավորելով:

Հանցագործությունն ավարտված է համարվում քրեական աստիճանակարգությամբ և միջանձնային հիերարխիկ հարաբերություններով օժտված անձանց քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորման նպատակների շուրջ համախմբելու պահից՝ անկախ խմբավորման անդամների կողմից կոնկրետ արարքներ կատարելու հանգամանքից»¹:

Քննարկվող հանցակազմի նման մեկնաբանությունը, կարծում ենք, խնդրահարույց է, քանի որ այն վերաբերում է գողական աշխարհի բաղկացուցիչ մասերի՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումների ստեղծմանը: Մինչդեռ, ինչպես արդեն նշվել է, օրենսդիրն իրականում քննարկվող հանցակազմում նկատի է ունեցել ամբողջ գողական աշխարհը, այլ ոչ թե դրա բաղկացուցիչ մասերից՝ քրեական ենթամշակույթ կրող խմբավորումները: Իրականում Կ.Բիշարյանի արտահայտած տեսակետները վերաբերում են ոչ թե քննարկվող հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի դրսևորումներից ստեղծելուն, այլ՝ ղեկավարելուն, ինչին մեր կողմից առավել մանրամասն անդրադարձ կկատարվի հետագայում:

Վերադառնալով քննարկվող հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի դրսևորումներից գողական աշխարհը ստեղծելու քննարկմանը և հաշվի առնելով, որ քննարկվող հանցակազմը ՀՀ քրեական օրենսդրությունում նախատեսվել է համեմատաբար ոչ վաղ անցյալում, պետք է փաստել, որ դրա վերաբերյալ գիտական ուսումնասիրությունները սակավաթիվ են: Հետևաբար, քննարկվող հանցակազմի օբյեկտիվ կողմի դրսևորումներից ստեղծելու վերաբերյալ ամբողջական պատկերացում կազմելու նպատակով՝ անհրաժեշտ է հիմնվել քննարկվող հանցակազմի հետ ընդհանուր բնութագրիչ գծեր ունեցող հանցավոր կազմակերպություն (հանցավոր համագործակցություն) ստեղծելու վերաբերյալ արտահայտված մոտեցումների² վրա՝ հաշվի առնելով, իհարկե, քննարկվող հանցակազմի առանձնահատկությունները:

¹ Տե՛ս Կ.Ա.Բիշարյան, նշված աշխ., էջեր 31-32:

² Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք, Հատուկ մաս, դասագիրք քուհերի համար, վեցերորդ հրատ.՝ փոփոխ. և լրաց., խմբ.՝ Գ.Ս.Ղազինյան, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2012, էջ 514, Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 10 июня 2010 г. N 12 "О судебной практике рассмотрения уголовных дел об организации преступного сообщества (преступной организации) или участии в нем (ней)", 7-րդ կետ, (https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_101362/ էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ), Ж.В.Виденькина Уголовная ответственность за

Վերը նշված մոտեցումների համադրված վերլուծության արդյունքում համգում ենք հետևության, որ որպես գողական աշխարհի ստեղծում պետք է դիտարկել այն արարքները, որոնք ուղղված են դրա ձևավորմանը: Այդպիսիք են գողական աշխարհի կազմակերպական կառուցվածքը, կարգապահությունը և դա խախտելու համար պատժի միջոցները որոշելը, գողական աշխարհի գործունեության ծրագրերը մշակելը, դրա նպատակները որոշելը, գողական աշխարհի անդամներին հավաքագրելը, նրանց միջև գործառնության պարտականությունները բաշխելը, առանձին խմբեր միավորելը, դրանց կազմակերպիչների ու ղեկավարների միավորում ստեղծելը, կապի գործուն ուղիներ հիմնելը իրավապահ և իշխանության այլ մարմինների ներկայացուցիչների հետ և այլն:

Գողական աշխարհը ստեղծելն ավարտված է համարվում գողական աշխարհի փաստացի ձևավորման պահից, երբ այն պատրաստ է իրականացնել արարքները, որոնք կատարելու նպատակով ստեղծվել է՝ անկախ այդպիսի կոնկրետ արարքներ փաստացի կատարելու հանգամանքից:

Ստացվում է, որ գողական աշխարհի ստեղծելը կարող է մեղսագրվել այն անձանց, ովքեր կատարել են արարքներ՝ ուղղված դրա ձևավորմանը: Այլ կերպ՝ օրենսդիրը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսել «այնպիսի արարքի համար, որը տեղի է ունեցել ավելի քան մեկ դար առաջ»¹, որպիսի մոտեցումը, մեր կարծիքով, ընդունելի չէ:

Այս առնչությամբ մենք համակարծիք ենք իրավակիրառ պրակտիկայում արտահայտված այն տեսակետի հետ, որ «որևէ անձ երբևէ չի կարող քրեական պատասխանատվության ենթարկվել «գողական աշխարհ» ստեղծելու համար»²:

Այսպիսով, բացակայում է օրենսդրի կողմից գողական աշխարհի ստեղծելը քրեականացնելու անհրաժեշտությունը, հետևաբար՝ գործող Օրենսգրքի 323-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ գողական աշխարհը ստեղծելու մասով, անհրաժեշտ է ուժը կորցրած ճանաչել:

4. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ առաջարկում ենք գործող Օրենսգրքի 323-րդ հոդվածի 3-րդ մասում տրված հասկացությունը խմբագրել և շարադրել հետևյալ կերպ.

«Սույն գլխի իմաստով՝ գողական աշխարհ է համարվում քրեական աստիճանակարգությամբ ու միջանձնային հիերարխիկ հարաբերություններով օժտված անձանց միավորումը, որը գործուն է գողական օրենքի վրա հիմնված վարքագծի կանոնների համաձայն, և որի նպատակը հանցագործություն կատարելն է կամ գողական աշխարհում ունեցած հեղինակության կամ բռնության, բռնություն գործադրելու սպառնալիքի, շանտաժի, հարկադրանքի այլ եղանակի կամ անօրինական այլ գոր-

организацию преступного сообщества или участие в нем, дисс. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук, Москва, 2012, էջ 101, (<https://www.twirpx.com/file/2106501/>) էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ), **Т.В.Якушева** Законодательная регламентация и практика привлечения к уголовной ответственности за организацию преступного сообщества (преступной организации), дисс. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук, Москва, 2016, էջ 86, (<https://www.twirpx.com/file/1984128/>) էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ):

¹ Տե՛ս Սարգոս իրավունքների եվրոպական դատարանի *Ashlarba v. Georgia* գործով նշված վճռի 22-րդ կետը:

² Տե՛ս Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի՝ թիվ ԵԴ/1369/01/20 քրեական գործով «Սահմանադրական դատարան դիմելու մասին» 2021 թվականի հունիսի 21-ի որոշումը (https://datalex.am:443/?app=AppCaseSearch&case_id=45880421204095622) էլեկտրոնային հասանելիությունը 12.10.2024 թվականի դրությամբ):

ծողությունների միջոցով հանրային կամ մասնավոր հարցերին առնչվող վեճերը (խնդիրները) լուծելը կամ անօրինական օգուտ կամ այլ առավելություն ստանալը»:

Բացի այդ, գտնում ենք, որ բացակայում է օրենսդրի կողմից գողական աշխարհի ստեղծելը քրեականացնելու անհրաժեշտությունը, հետևաբար՝ գործող Օրենսգրքի 323-րդ հոդվածի 1-ին մասը՝ գողական աշխարհը ստեղծելու մասով, անհրաժեշտ է ուժը կորցրած ճանաչել:

НЕКОТОРЫЕ КЛЮЧЕВЫЕ ВОПРОСЫ ПОНЯТИЯ ГРУППЫ С КРИМИНАЛЬНОЙ СУБКУЛЬТУРОЙ (ВОРОВСКОГО МИРА) И КРИМИНАЛИЗАЦИИ СОЗДАНИЯ ВОРОВСКОГО МИРА

Арман Бабахянян

Преподаватель кафедры уголовного права ЕГУ,

Помощник Судьи Уголовной палаты Кассационного суда РА,

arman.babakhanyan@ysu.am

ORCID - 0000-0001-9465-6016

Абстракт: Полагаем, что законодатель, предусмотрев статью 323 УК РА, имел целью активизировать уголовно-правовую борьбу с представителями руководства воровского мира. Однако некоторые из принятых законодателем подходов проблематичны и не способствуют повышению эффективности уголовно-правовой борьбы с представителями руководства воровского мира.

В данном контексте цель работы - в результате систематического изучения и анализа понятия группы с криминальной субкультурой (воровского мира), и правового регулирования, предусматривающего уголовную ответственность за ее создание, уточнить понятия воровского мира, предложив его отредактированный вариант, а также определить необходимость установления уголовной ответственности за его создание.

В результате мы пришли к выводу, что воровским миром считается объединение лиц, наделенное криминальной иерархией и межличностными иерархическими отношениями, который действует по правилам поведения, основанным на воровском законе, и целью которого является совершение преступления или решение споров (проблем), связанных с общественными или частными делами либо получением незаконной выгоды или иного преимущества посредством влияния в воровском мире или посредством насилия, угроз насилия, шантажа, принуждения или других незаконных действий. Кроме того, мы пришли к выводу, что нет необходимости криминализировать создание воровского мира.

Ключевые слова: группа с криминальной субкультурой; воровской мир; воровской закон; представители руководства воровского мира; репутация в воровском мире; создания группы с криминальной субкультурой; создания воровского мира.

SOME KEY ISSUES OF THE CONCEPT OF A GROUP WITH A CRIMINAL SUBCULTURE (THIEVES' WORLD) AND THE CRIMINALISATION OF CREATION OF THE THIEVES' WORLD

Arman Babakhanyan

Lecturer at Chair of Criminal Law of YSU,

Assistant to the Judge of the Criminal Chamber of the RA Cassation Court,

arman.babakhanyan@ysu.am

ORCID - 0000-0001-9465-6016

Abstract: We believe that the legislator, by providing for Article 323 of the Criminal Code of the Republic of Armenia, intended to intensify the criminal-legal fight against representatives of the leadership of the thieves' world. However, some of the approaches adopted by the legislator are problematic and do not contribute to increasing the effectiveness of the criminal-legal fight against the representatives of the leadership of the thieves' world.

In this context, the aim of the paper is, as a result of a systematic study and analysis of the concept of a group with a criminal subculture (thieves' world), and legal regulation providing for criminal liability for its creation, to clarify the concept of thieves' world by proposing its edited version, and to determine the need to establish criminal liability for its creation.

As a result, we have come to the conclusion that a thieves' world is an association of persons endowed with criminal hierarchy and interpersonal hierarchical relations, which operates according to the rules of conduct based on the thieves' code and whose purpose is to commit a crime or solve disputes (problems) related to public or private affairs or to obtain an illegal benefit or other advantage through influence in the thieves' world or through violence, threats of violence, blackmail, coercion or other illegal actions. In addition, we concluded that there is no need to criminalise the creation of the thieves' world.

Key words: group with criminal subculture; thieves' world; thieves' code; representatives of the leadership of the thieves' world; reputation in the thieves' world; creation of a group with criminal subculture; creation of the thieves' world.